

NATIONALISME EN DEMOCRATIE

Op 27 maart 1977 botsten op het vliegveld van Tenerife twee taxiënde vliegtuigen met grote snelheid op elkaar. Er kwamen 574 mensen om het leven, onder wie alle 248 inzittenden van het KLM-toestel. De vliegtuigen hadden eigenlijk op Las Palmas moeten landen, maar lokaal politieke terreur aldaar deed ze uitwijken naar Tenerife. Op 17 juli 2014 werd vlucht MH17 boven Oekraïne uit de lucht geschoten. Ook hier speelde een lokaal gewelddadig conflict een rol.

Zou Nederland in 1977 geaccepteerd hebben dat de slachtoffers bij terugkeer met militaire rituelen werden omgeven? Zelfs tegen de deelname van militairen aan de Nijmeegse Vierdaagse klonk destijds luid protest.

De verschillen tussen wat voortvloeit uit de twee rampen Tenerife en Oekraïne wekken bij sommigen het vermoeden of versterken hun vermoeden dat een hang naar nationalisme toeneemt. Al even verontrustend vind ik het dat tegelijk een hang toeneemt naar ondemocratische maatregelen om de wereldwijd explosief groeiende moordlust van het moslimextremisme het hoofd te bieden.

Uiteraard: hoe roepen wij het geweld dat vanuit het oosten en vooral het midden oosten tegenover ons staat en escaleert een halt toe? Maar ook: hoe roepen wij de reflexen hierop bij onszelf een halt toe?

Toch is misschien die laatste vraag zelf ook een reflex. Moet nationalisme en alles wat ondemocratisch aandoet wel geheel worden teruggedrongen? Onze huidige democratie is al welbewust aan beperking onderworpen: "iedere staatsburger moet evenveel inspraak hebben, ongeacht ... " ... vul maar in. Toch zijn kinderen van inspraak uitgesloten. Er zijn goede redenen voor.

Is de tweede reflex die ik noemde niet een soort smetvrees? Hygiëne is van levensbelang, maar overdreven hygiëne werkt allergieën in de hand.

De verontrusting is terecht. De wereld verkeert in crisis. Wij worden genoodzaakt en gedwongen na te denken over de beginselen van onze huidige bestel. Dat kan verkeerd uitpakken. Voorzichtigheid is geboden. Maar nadenken moeten wij.

Misschien moet nationalisme niet geheel worden teruggedrongen, maar ligt de hang ernaar onwillekeurig in onze aard en verdient het in een tijd als deze te worden gekanaliseerd en een plek te krijgen. Gevaarlijke krachten die je niet kunt smoren of tegenhouden kun je meestal nog wel richting geven en ze ten goede keren. En misschien moeten de grenzen van de democratie iets anders komen te liggen om te voorkomen dat zij zichzelf te gronde richt.

Ik heb de wijsheid niet in pacht en weet niet te zeggen of maar te denken waar we binnenkort zullen staan. Wel waag ik het om te zeggen dat wij voor de uitdaging staan om de tirannie die ons nu van buitenaf en van binnenuit bedreigt te verdrijven omwille van de waardigheid en vrijheid van alle mensen. Daarvoor is moed nodig, nu vooral de moed om reflexen te weerstaan en na te denken en behoedzaam door te pakken. Op deze moed is onze democratie uiteindelijk ook gegrondvest in de krachtige woorden en doortastende daden van de grondlegger ervan: Willem van Oranje, die het zei en ten uitvoer bracht: "ik zal niet toestaan dat machthebbers heersen over het geweten van hun onderdanen".

Frits Lourens, augustus 2014